

KÉT MŰKÖZPONTÚ TANKÖNYV

SZARVAS JÁNOS—VAJDA JÓZSEF: *Magyar olvasókönyv a felnőttek általános iskolája számára III. és IV. évfolyam.*

Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék, 1973.

Az a tény, hogy a tankönyvek felnőtteknek íródtak, külön felelősséget és feladatokat rótt a szerzőkre. A munkaviszonyban levő felnőttnek nincs kedve, sem ideje fejből tanulni, magolni. Ott szeretne a tanfolyamon, magán az órán mindent megtanulni. Aktivizálni kell tehát, hogy minél többet gyakoroljon, gondolkodjon. A szerzők maradéktalanul magukévá tették ezt az igényt. Aktivizáló, önálló gondolkodásra készítő, nemes értelemben vett szórakoztató tankönyveket írtak.

A könyvek egyik legjellemzőbb sajátossága a szerzteágazó tematikai gazdagság. A legkülönbözőbb emberi érzéseknek és élethelyzeteknek adnak teret a szerzők az élet sokszínűségét idézve. A népdalokkal kezdődik a két könyv, majd a gyermekálmok, -vágycak, -képzeletvilágon át az emberi megértés, szeretet motívumai után a nehéz történelmi idők helyfálalásai következnek, jellemrajzok, tájhangulatok után a munka örömeről, lendületéről zenének a dalok. Múlt, jelen és jövőndő fonódik egységbe ezekben a jól szerkesztett könyvekben a jobbágyorsortól az ürrepülésig.

Közben észrevétlenül belopja magát agyukba a könyv (könyvek) gazdag ismeretanyaga. Irodalomelméleti ismereteket nyújtanak, műfaji, stilisztikai, verstani elemzőkészséget fejlesztenek, csiszolják a tanulók nyelvhelyességi, helyesírási jártasságát. Külön erőssége a könyvnek a fogalmazási készség gyakoroltatása, szerkesztéstani feladatai. A tanulók történelmi tudása is gyarapszik, nem az adatok terén, hanem ami sokkal fontosabb, összefüggések, párhuzamok vonásával az írások gondolkodásra, ítéletalkotásra készítetnek.

A szerkesztés tudatos felépítésére utal a különböző elemek rendkívül ügyes összeötvozése. A két

könyv történelmi ismereteket nyújt, emóciókat ébreszt, ideológiai nevelést biztosít, elemzőkészséget fejleszt olyan művészi egyszerűséggel, észrevétlenül, erőltetés nélkül, hogy a tanuló szórakozva szerez új ismereteket, épül jellemileg és szilárdul világnézete. A könyvek szerkezetét csak dicsérni lehet. Irodalmi, nyelvi, ideológiai anyagot dolgoznak fel nagyszerű egységben nemcsak azzal a céllal, hogy ismereteket nyújtsanak, hanem játékos, szórakoztató feladatokkal a szerkesztést, fogalmazást is gyakoroltatják.

A tudásanyagot nem bemagolandó meghatározásokkal adagolják, hanem gondolkodtató elemzésekkel igyekeznek fejleszteni.

Az írói életrajzok a könyvekben nem száraz adathalmazok, hanem segítenek kialakítani a tanulóban az írók, költők emberi arcélét, művészi hitvallását. Az írói életpályák tanulmányozásával igyekeznek megláttatni az irodalom és társadalom összefüggéseit.

A könyvek megfelelnek a modern pedagógiai követelményeknek. A régi tankönyvek többnyire kinyilatkoztaták az irodalmi, nyelvi megállapításokat, szabályokat, s azután tényekkel, adatokkal illusztrálták ezeket az állításokat. Az irodalmi szöveg alárendelt szerepet játszott. Ezek a könyvek nem adatokat magoltatnak be, inkább gondolkodásra készítetnek a művek alapján. Az elemzőkészséget úgy fejlesztik, hogy az irodalmi szöveg az új ismeretek kiindulópontja, forrása. Ezek a tankönyvek abban segítenek, hogy a tanulók elemzéssel vonjanak le szabályokat, és ne szabályok alapján elemezzenek.

Az egyes anyagrészek után változatos, aktivizáló feladatok, gyakorlatok vannak. Ezek a kérdések gazdagítják a képzeletet, fejlesztik a helyes nyelvérzékét, begyakorol-

tatják a fogalmazást. Rászoktatják a tanulókat a művek önálló értékelésére.

A modern szemlélet a tanulók aktív bekapcsolását teszi szükségesé az oktatás és nevelés folyamatába. Nem fejből kell betanulni a leckét, olyan módszerekkel lehet tanítani és tanulni, amelyek maximális teret nyitnak a tanulói aktivitás érvényesülése előtt. Segítenek abban, hogy a tanár fő feladata a közös munka megszervezése legyen. Arra kell ügyelnie, hogy a tanuló megfigyelése alapján önálló ismeretszerzésre törekedjen.

Fontos követelmény az is, hogy tanulóinknak irodalmi élményeket szerezzünk az órán, ne legyen az anyag unalmas. Azt hiszem, ezek a tankönyvek nagy mértékben segítenek a munkaszervezésben, hogy az minél színesebb, érdekfeszítőbb legyen.

Olyan szerkezetűek, hogy a világnézeti és erkölcsi nevelés az irodalomtanításnak minden részletét, mozzanatát átható, irányító tényezője legyen. Nevelési tartalma a történelmi materialista világnézet, a jugoszláv szocialista hazafiság szoros kapcsolatban a nemzetközi szocialista erkölccsel. Hogy csak a legmarkánsabb lehetőségekre utaljak ezen a téren, ami a könyvek használható kincsrétegeit illeti ebből a szempontból: Felölelik a testvériség fejlesztését, jelen van a népek egymásra utaltságának tudata, a szabadságvágy elmélyítése, a szegénység nyomora a múltban, a kiszakmányolás meggyűlöltetése, a

proletársors keménysége, hogy juttunk a mába a jellemnyomorító, megalázó korból, a háború borzalmai, az új világ ígérete, az igazság szépsége, a barátság melege, a munka öröme, a merész vállalkozások (tudományok, űrrepülés) bátorsága, kitarása és ígéretei stb.

Minden fejezet élén egy képzőművészeti alkotás idézi a hangulatot, mutat rá a tematikai lényegre és fejleszti a tanulók vizuális kultúráját. Ezek a képek az irodalmi szövegekkel való tematikai párhuzamokkal, hangulati, emocionális töltésükkel intenzívebb elmélyülésre készítetnek. Elég nagy fogyatékoságuk ezzel kapcsolatban a tankönyveknek, hogy nem közölnek színes képeket. A színes tankönyvek elterjedtsége az egész világon és az a meleg fogadtatás, amelyben a tanulók részesítik őket, most már nálunk is követelő igény, amit a tankönyvszerkesztőknek (vagy más tényezőknél) akarva, nem akarva figyelembe kell venniük.

A népdalok dallamukkal együtt keletkeznek és terjednek, szövegük önmagukban nem teljes értékűek. A tankönyvek ezt a tényt is figyelembe veszik, ezért kottákat is közölnek.

A tördelés és a betűformák megfelelnek a mai követelményeknek, a papír minősége közepes. A fedőlapok ízlésesek.

Összegezve az elmondottakat: ezek a tankönyvek tartalmuknál fogva funkcionálisak, megfelelnek az újabb követelményeknek, megérdemelnék a színes illusztrációkat.

ERDÉLYI LÁSZLÓ

LÉNYEGLÁTÁS ÉS TÖMÖRSÉG

ORTUTAY GYULA: *Fényes, tiszta árnyak.*
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1973.

Ortutay Gyula majdnem minden évben megörvendeztet bennünket egy új könyvvel, ezek között van-

nak népköltészeti kiadványok, tanulmánykötetek magyar és idegen nyelven egyaránt. Nem is tudjuk